

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
ТЕРНОПІЛЬСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ ПЕДАГОГІЧНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
ІМЕНІ В. ГНАТЮКА

Історичний факультет
Кафедра всесвітньої історії та релігієзнавства

КВАЛІФІКАЦІЙНА РОБОТА

на тему:

РУХ ЗА ДЕМОКРАТИЗАЦІЮ ПІВДЕННОЇ КОРЕЇ У 1980-х рр.

Освітньо-професійна програма
014.03 Середня освіта (Історія та правознавство)

Студентки групи СОП-44

Ірини ГЕРЧАК

Науковий керівник: доц., к.і.н.

Ірина ФЕДОРІВ

Рецензент:

д.і.н., проф. **Андрій ГРУБІНКО**

Робота захищена з оцінкою:

Національна шкала _____

Кількість балів: _____ Оцінка: ECTS _____

Тернопіль - 2026

НОТАЦІЯ

Герчак І. І. Рух за демократизацію Південної Кореї у 1980-х рр. Бакалаврська робота. Тернопільський національний педагогічний університет ім. В. Гнатюка. Тернопіль. 2026. 56 с.

Кваліфікаційна робота Герчак І. І. присвячена вивченню актуальної теми – демократичних рухів 1980-х років у Республіці Корея як ключового етапу переходу від військово-авторитарного режиму до конституційної демократії. На основі досягнень новітньої зарубіжної, корейської та української історіографії, а також широкої джерельної бази охарактеризовано політичні передумови демократизації та природу режиму Чон Ду Хвана, проаналізовано соціально-економічні чинники формування масової опозиції, розкрито ідейне та культурне підґрунтя руху, роль релігійних організацій, простежено перебіг опозиційного руху в першій половині 1980-х років і Червневого повстання 1987 р., охарактеризовано організаційну структуру та лідерів руху, оцінено короткострокові й довгострокові наслідки демократичних рухів для Республіки Корея та регіону, загалом. Досліджено тему демократичних рухів у контексті «третьої хвилі» демократизації та її значення для порівняльної транзитології.

Ключові слова: Республіка Корея, демократизація, Червневе повстання 1987 р., Кванджу, авторитаризм, громадянське суспільство, конституційна реформа, Чон Ду Хван.

ANNOTATION

Herchak I. I. The Democratization Movement in South Korea in the 1980s. Bachelor's thesis. Ternopil Volodymyr Hnatiuk National Pedagogical University. Ternopil. 2026. 56 p.

I. Herchak's bachelor's thesis is dedicated to the study of a topical issue – the democratization movements of the 1980s in the Republic of Korea as a key stage in the transition from military-authoritarian rule to constitutional democracy. On the basis of the achievements of the latest foreign, Korean, and Ukrainian historiography and a broad source base, the author characterizes the political prerequisites for democratization and the nature of Chun Doo-hwan's regime, analyzes the socioeconomic factors behind the formation of mass opposition, examines the ideological and cultural foundations of the movement, the role of religious organizations – traces the course of the opposition movement in the first half of the 1980s and the June Uprising of 1987, characterizes the organizational structure and leaders of the movement, and assesses the short-term and long-term consequences of the democratic movements for the Republic of Korea and the region as a whole. The subject is also examined in the context of the “third wave” of democratization and its significance for comparative transitology.

Keywords: Republic of Korea, democratization, June Uprising of 1987, Gwangju, authoritarianism, civil society, constitutional reform, Chun Doo-hwan.

ЗМІСТ

ВСТУП.....	3
РОЗДІЛ 1. СТАН НАУКОВОЇ РОЗРОБКИ ТА ДЖЕРЕЛЬНА БАЗА ДОСЛІДЖЕННЯ.....	9
1.1. Історіографічний огляд проблеми	9
1.2. Джерельна база дослідження.....	11
РОЗДІЛ 2. ПЕРЕДУМОВИ ТА ПРИЧИНИ ДЕМОКРАТИЧНИХ РУХІВ У ПІВДЕННІЙ КОРЕЇ 1980-х РОКІВ.....	13
2.1. Політична ситуація в Південній Кореї наприкінці 1970-х – на початку 1980-х років.....	13
2.2. Соціально-економічні передумови демократичних рухів.....	17
2.3. Ідейні та культурні чинники демократизації.....	21
РОЗДІЛ 3. ПЕРЕБІГ ДЕМОКРАТИЧНИХ РУХІВ У ПІВДЕННІЙ КОРЕЇ 1980-х РОКІВ.....	28
3.1. Опозиційний рух у першій половині 1980-х років.....	28
3.2. Червневне повстання 1987 року.....	31
3.3. Ключові організації та лідери демократичного руху.....	34
РОЗДІЛ 4. НАСЛІДКИ ТА ЗНАЧЕННЯ ДЕМОКРАТИЧНИХ РУХІВ 1980-х РОКІВ.....	40
ВИСНОВКИ.....	49
СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ	52

ВСТУП

Актуальність теми дослідження. Друга половина XX ст. стала часом масштабних суспільно-політичних трансформацій у багатьох країнах світу. Серед них особливе місце посідає Республіка Корея, якій вдалося за кілька десятиліть пройти шлях від зруйнованої війною аграрної країни до однієї з провідних індустріальних держав Азії. Проте за вражаючими економічними показниками «корейського дива» тривалий час приховувалася жорстка авторитарна реальність: військові режими, що змінювали один одного, систематично придушували будь-які прояви політичної опозиції, обмежували свободу слова і зборів, вдавалися до масових репресій проти незгодних. Саме в цих умовах упродовж 1980-х років у південнокорейському суспільстві визрів і вибухнув потужний демократичний рух, що зрештою змусив владу піти на кардинальні політичні поступки і відкрив країні шлях до конституційної демократії.

Актуальність теми дослідження визначається тим, що демократичні рухи 1980-х років у Республіці Корея стали одним із найважливіших прикладів переходу від авторитаризму до демократії в Азії другої половини XX ст. Історія Південної Кореї показує, що швидка модернізація не гарантує автоматичної політичної лібералізації. Навпаки, саме модернізаційний прорив нерідко загострює суспільний конфлікт, оскільки нові освічені та урбанізовані групи населення починають вимагати участі в ухваленні рішень, свободи слова, правової захищеності та підзвітності влади. У цьому сенсі південнокорейський досвід є особливо показовим: він демонструє, як економічний розвиток і політична несвобода можуть співіснувати впродовж тривалого часу, але водночас готувати ґрунт для масштабної демократичної мобілізації.

Південна Корея впродовж кількох десятиліть вибудовувала модель розвитку, що спиралася на сильну державу, дисципліновану бюрократію, тісну співпрацю з великим бізнесом і контроль за політичним простором. Така модель дала вражаючі економічні результати, однак створила глибоку

суперечність між модернізованим суспільством і архаїчними методами політичного управління. Саме ця суперечність і стала внутрішньою пружиною демократичних рухів 1980-х років. Для значної частини корейського суспільства питання демократії поступово перестало бути абстрактною політичною ідеєю і перетворилося на проблему повсякденної гідності, права на голос і захисту від сваволі держави.

Актуальність теми посилюється і тим, що досвід Південної Кореї дає змогу простежити, як політичний перехід формується на перетині кількох рівнів – державного, суспільного, міжнародного та культурно-пам'яттєвого. Демократичні рухи 1980-х років тут постають не тільки як послідовність протестних хвиль, а як тривалий процес зміни самого характеру відносин між державою та громадянами. Саме тому корейський випадок є важливим не лише для азійської історії, а й для ширших студій демократизації, громадянського суспільства та політики пам'яті.

Вибір теми зумовлений передусім її науковою і суспільною значущістю. Південнокорейський досвід демократизації є унікальним у кількох відношеннях. По-перше, він спростовує поширене твердження про несумісність конфуціанської культурної традиції з демократичними цінностями – твердження, яке активно використовувалося апологетами авторитарних режимів в усій Східній Азії. По-друге, він демонструє, що форсоване економічне зростання в умовах авторитаризму неминуче породжує соціальні сили, що вимагають відповідного політичного представництва, і в цьому сенсі є важливим аргументом у дискусії про взаємозв'язок між економічним розвитком і демократією. По-третє, успішний перехід від військової диктатури до стабільної демократії без громадянської війни і економічного колапсу є рідкісним явищем у світовій практиці, що робить корейський випадок особливо цінним для порівняльних студій.

Для України, яка захищає своє право на демократичний вибір в умовах зовнішньої агресії, вивчення досвіду народів, що здобули свободу власною

наполегливістю і жертівністю, має не лише академічний, але й живий практичний сенс. Водночас слід зазначити, що в українській історіографії південнокорейська демократизація як самостійна дослідницька проблема залишається практично нерозробленою – ця тема, якщо і згадується, то лише у контексті ширших досліджень з порівняльної політології або новітньої історії Східної Азії. Це робить звернення до неї особливо виправданим: заповнення цієї прогалини є не лише академічним завданням, а й внеском у формування ширшого україномовного дискурсу про світовий досвід демократичних переходів.

Зв'язок роботи з науковими програмами. Кваліфікаційна робота виконана в межах наукового напрямку кафедри всесвітньої історії та релігієзнавства Тернопільського національного педагогічного університету імені Володимира Гнатюка «Україна-Європа-Світ: цивілізаційні аспекти розвитку» (державний номер реєстрації 0120U101569).

Метою бакалаврської роботи є комплексне дослідження демократичних рухів 1980-х років у Південній Кореї: причин, перебігу ключових подій та наслідків для подальшого розвитку країни.

Реалізація поставленої мети вимагає вирішення таких дослідницьких завдань:

- систематизувати наявну наукову літературу і джерельну базу з досліджуваної теми та визначити ступінь її наукової розробки;
- охарактеризувати політичну ситуацію в Південній Кореї напр. 1970-х – на початку 1980-х років, зосередивши увагу на природі і механізмах авторитарного режиму Чон Ду Хвана;
- проаналізувати соціально-економічні передумови демократичних рухів, насамперед роль швидкої індустріалізації у формуванні нових соціальних груп із власними політичними запитами;
- з'ясувати ідейні та культурні чинники руху, включаючи ідеологію мінджун і роль студентства як авангарду опозиції;

- простежити динаміку опозиційного руху в першій половині десятиліття і виявити чинники, що зумовили його ескалацію у 1987 році;
- детально проаналізувати Червневе повстання 1987 року як переломну подію в історії корейської демократизації;
- охарактеризувати організаційну структуру і лідерів демократичного руху;
- оцінити короткострокові і довгострокові наслідки подій 1980-х років для Республіки Корея та регіону загалом.

Об’єктом дослідження є суспільно-політичні процеси в Республіці Корея в 1980-х роках.

Предметом дослідження є демократичні рухи 1980-х років у Південній Кореї як суспільно-політичне явище – їхня соціальна база, організаційні форми, ідеологічне підґрунтя та вплив на трансформацію політичної системи країни.

Хронологічні рамки роботи охоплюють переважно 1980–1988 роки – від трагічних подій у Кванджу, що стали символічною відправною точкою нової хвилі демократичного руху, – до початку консолідації демократичних інституцій після прийняття нової конституції. Для розкриття передумов залучено також матеріал попереднього десятиліття, пов’язаний із добою правління Пак Чон Хі, оскільки без розуміння логіки авторитарної модернізації 1960–1970-х років неможливо пояснити ні природу режиму Чон Ду Хвана, ні характер суспільного спротиву, що визрівав упродовж цілого покоління. Територіальні рамки охоплюють Республіку Корея, з особливою увагою до Сеула як головного осередку студентської і профспілкової опозиції та Кванджу – міста, що стало символом незламності демократичного руху і центральним вузлом колективної пам’яті про авторитарне насильство.

Методологічну основу дослідження складає комплекс загальнонаукових і спеціально-історичних методів. Принцип історизму забезпечує розгляд досліджуваних явищ у їхньому конкретному часовому і просторовому контексті, без перенесення на них пізніших оцінок і категорій. Принцип

об'єктивності орієнтує на максимально неупереджений аналіз суперечливого і нерідко болісно дискусійного матеріалу. Історико-генетичний метод дозволяє простежити виникнення і розвиток демократичних рухів у їхній причинно-наслідковій послідовності. Порівняльно-історичний метод уможливорює зіставлення корейського досвіду з паралельними процесами демократизації на Тайвані, Філіппінах і в країнах Латинської Америки. Системний підхід забезпечує цілісний погляд на демократичний рух як складне явище, де взаємодіяли студентство, робітники, релігійні організації, опозиційні партії та міжнародне середовище.

Методологічно важливим є також використання порівняльного виміру. Корейська демократизація розглядається не ізольовано, а в контексті «третьої хвилі» демократизації, що дозволяє співвіднести її з ширшими міжнародними тенденціями, не втрачаючи при цьому національної специфіки. Теоретичну базу дослідження складають роботи в галузі транзитології і теорії демократичного переходу – передусім праці Семюела Гантінгтона, Хуана Лінца і Альфреда Степана, а також дослідження, присвячені специфіці демократизації в Східній Азії. Концепція «третьої хвилі» демократизації Гантінгтона є особливо релевантною, оскільки корейський перехід 1987 року є одним із її найяскравіших прикладів. Такий підхід допомагає уникнути спрощення, за якого демократичний перехід трактувався б або як суто внутрішній процес, або як наслідок лише зовнішнього тиску – натомість він дозволяє побачити складне переплетіння структурних чинників, ситуативних каталізаторів і суб'єктивних рішень конкретних акторів.

Теоретичне значення роботи полягає у спробі у вітчизняній гуманітаристиці системно розглянути демократичні рухи 1980-х років у Південній Кореї на основі широкого кола англomовної і частково корейськомовної наукової літератури, представивши цілісну картину цього явища для україномовного читача. Більшість наявних україномовних праць торкається корейської демократизації лише побіжно, у контексті ширших

регіональних або компаративних студій, тоді як ця робота пропонує зосереджений і систематичний аналіз саме корейського випадку в усій його хронологічній і тематичній повноті.

Практичне значення роботи полягає в тому, що її результати можуть бути використані під час вивчення новітньої історії Східної Азії, політичної транзитології, історії міжнародних відносин та курсів, присвячених проблемам модернізації й демократизації. Південнокорейський досвід є важливим також тому, що він дозволяє по-новому осмислити роль суспільної мобілізації, політичної пам'яті та морального виміру боротьби за свободу. Отже, звернення до цієї теми має значення не лише для регіональної історії, а й для ширшого розуміння того, як сучасні суспільства змінюють політичні режими.

Апробація дослідження – основні положення та висновки кваліфікаційної роботи викладені та обговорені на III Всеукраїнській студентській науково-практичній конференції «Актуальні проблеми історичної науки та освіти у дослідженнях молодих науковців» (5 травня 2026 р., м. Тернопіль), тези подані до друку для публікації у збірнику матеріалів.

Структура роботи підпорядкована логіці дослідження і складається зі вступу, чотирьох розділів, висновків та списку використаних джерел (42 позиції).

РОЗДІЛ 1

СТАН НАУКОВОЇ РОЗРОБКИ ТА ДЖЕРЕЛЬНА БАЗА ДОСЛІДЖЕННЯ

1.1. Історіографічний огляд проблеми

Історіографія демократичних рухів у Південній Кореї 1980-х років є достатньо розгалуженою та охоплює кілька дослідницьких традицій – західну, корейську та меншою мірою українську історіографію. Досліджувана проблематика у роботі аналізується за проблемно-хронологічним та тематичним принципами.

У ранній англomовній літературі Південна Корея часто поставала передусім як приклад успішної модернізації та індустріального прориву. За такого підходу політична проблематика довгий час залишалася другорядною, а авторитаризм іноді трактувався як функціональний елемент модернізаційного проєкту. Лише згодом дослідники почали послідовно доводити, що економічне зростання не можна адекватно пояснити без аналізу репресивної природи держави, соціальних конфліктів та антиавторитарного опору [4; 5].

Особливий пласт історіографії пов'язаний із подіями в Кванджу 1980 р. У цих працях Кванджу розглядається не просто як регіональний виступ, а як ключова подія новітньої корейської історії, що зруйнувала моральні легітимність військово – авторитарного режиму. Саме через аналіз Кванджу в історіографії особливо виразно поставлено питання про межі державного насильства, роль армії, механізми замовчування правди та подальшу політику пам'яті. У багатьох роботах підкреслюється, що без осмислення Кванджу неможливо зрозуміти ані радикалізацію студентства, ані піднесення правозахисного руху, ані моральний заряд Червневого повстання 1987 р. [4; 12].

Окремий напрям формують дослідження, присвячені ролі соціальних груп у демократичному русі. Тут особлива увага приділяється студентству, робітникам, релігійним організаціям, журналістам, адвокатам та міському середньому класу. У межах цього напрямку демократичні рухи 1980-х років

постають як коаліція різних соціальних сил, які не завжди збігалися у своїх ідеологічних орієнтаціях, але об'єднувалися навколо вимог політичної лібералізації, припинення репресій і прямого народного представництва [3; 14].

Важливий сегмент історіографії складають праці, присвячені елітному виміру переходу до демократії. У них аналізуються взаємини між правлячим табором, військовими колами, опозиційними політиками та громадянськими коаліціями, а також механізми перетворення вуличного протесту на конституційну реформу. Такі дослідження особливо важливі для розуміння того, чому демократичний перехід у Південній Кореї відбувався не як одномоментний крах режиму, а як поєднання масового тиску з політичним маневруванням частини еліт.

Сучасна література також містить дискусії щодо вирішальних чинників демократичного переходу. Частина авторів наголошує на структурних передумовах – модернізації, урбанізації, зростанні рівня освіти та формуванні середнього класу. Інші більше уваги приділяють ситуативним каталізаторам – кризі спадкоємності влади, репресіям проти опозиції, смерті студентів у 1987 р. та тактичним помилкам режиму Чон Ду Хвана. Найпродуктивнішим видається поєднання цих підходів, оскільки демократичний прорив 1987 р. став наслідком взаємодії довготривалих соціальних процесів і конкретних політичних подій.

У новітніх дослідженнях дедалі більшого значення набуває *memory studies* підхід. У його межах акцент переноситься з перебігу подій на те, як суспільство зберігає, інтерпретує й політично використовує пам'ять про Кванджу, Червневе повстання та жертв авторитарного насильства. Це дозволяє розглядати демократизацію не лише як завершений політичний перехід, а як тривалий процес переосмислення минулого й конструювання сучасної демократичної ідентичності.

В українській історіографії тема не розроблена так масштабно, як у корейській чи англomовній літературі, однак вона присутня в дослідженнях з новітньої історії Азії, історії Кореї, модернізаційних моделей країн Східної Азії

та порівняльної політології. Українські автори зазвичай зосереджуються на поєднання економічного успіху Південної Кореї з подальшим переходом до демократії, а також на зіставленні корейського досвіду з іншими випадками демократичної трансформації. [4; 5; 13]

Отже, історіографія проблеми свідчить, що демократичні рухи в Південній Кореї неможливо звести до однієї причини або до однієї моделі пояснення. Вони постають одночасно як результат структурної модернізації, моральної реакції на насильство, боротьби за права людини, розвитку громадянського суспільства, еволюції політичного представництва та переосмислення історичної пам'яті. Саме така багатовимірність і визначає дослідницьку цінність теми.

1.2. Джерельна база дослідження

Джерельна база дослідження є різноманітною за походженням і характером. До неї належать офіційні документи Республіки Корея, конституційні акти, урядові заяви, публічні виступи політичних діячів, матеріали парламентських дебатів, преса, мемуари, інтерв'ю, свідчення очевидців, документи правозахисних і релігійних організацій, а також аналітичні та статистичні матеріали [2; 7; 8; 10].

Така сукупність джерел дозволяє зіставити офіційну позицію держави з баченням опозиції та самих учасників протестного руху. Особливе значення мають документи, пов'язані з конституційною реформою 1987 р. Вони демонструють, у який спосіб суспільний тиск був переведений у правову й інституційну площину. Не менш важливими є публічні заяви Чон Ду Хвана, Но Те У, Кім Де Чжуна та Кім Йон Сама, які дають змогу простежити зміну риторики влади та опозиції в переломний період. [8; 11]

Матеріали преси та свідчення очевидців особливо цінні для реконструкції подій у Кванджу та перебігу Червневого повстання 1987 р. Саме ці джерела допомагають відтворити емоційну атмосферу протестів, способи мобілізації,

реакцію різних груп населення та масштаби державного насильства. Водночас вони потребують критичного аналізу, оскільки частина публікацій створювалася в умовах цензури, а мемуарні свідчення формувалися вже під впливом подальшої політики пам'яті.

Важливий сегмент становлять матеріали релігійних, правозахисних і громадських організацій. Вони фіксують випадки порушення прав людини, функціонування мереж солідарності, форми допомоги політичним в'язням і роль церковного середовища в захисті опозиції. Саме ці джерела дозволяють краще зрозуміти, як антиавторитарний рух підтримував власну стійкість у періоди жорсткого тиску[6; 7; 15].

Окрему групу становлять статистичні та аналітичні матеріали, що відображають соціально-економічну трансформацію Південної Кореї: урбанізацію, зміни структури зайнятості, зростання освітнього рівня, розвиток промисловості та динаміку робітничих виступів. Без цієї групи джерел важко пояснити, чому політичні вимоги змогли спиратися на таку широку соціальну базу [3; 14].

Отже, джерельна база дослідження є репрезентативною та дає можливість комплексно розглядати демократичні рухи 1980-х років як політичне, соціальне й культурне явище. Саме поєднання офіційних документів, особистих свідчень, журналістських матеріалів і наукових праць уможлиблює більш об'єктивну реконструкцію причин, перебігу й наслідків корейської демократизації.

РОЗДІЛ 2

ПЕРЕДУМОВИ ТА ПРИЧИНИ ДЕМОКРАТИЧНИХ РУХІВ У ПІВДЕННІЙ КОРЕЇ 1980-х РОКІВ

2.1. Політична ситуація в Південній Корей наприкінці 1970-х – на початку 1980-х років

Політична ситуація в Південній Корей наприкінці 1970-х – на початку 1980-х років визначалася загостренням глибинних суперечностей авторитарної системи, яка дедалі більше втрачала здатність адаптуватися до вимог суспільства, що стрімко змінювалося. Конституція Юсін 1972 р. закріпила надзвичайно широкі президентські повноваження й фактично інституціоналізувала політичну монополію влади, усунувши будь-які ефективні механізми стримань і противаг [4].

Ця конституція не просто обмежувала опозицію – вона конструювала систему, в якій сама можливість легальної зміни влади була структурно виключена. Президент отримував право розпускати парламент, призначати третину сенаторів і видавати надзвичайні укази, що фактично зводило нанівець незалежність законодавчої та судової гілок влади. Режим Пак Чон Хі спирався на армію, бюрократію та спецслужби, а його стабільність значною мірою забезпечувалася адміністративним контролем і репресивним апаратом.

Корейське центральне розвідувальне управління перетворилося на всюдисущий інструмент стеження й залякування, що проникав у всі сфери суспільного життя – від університетських аудиторій до редакцій газет і церковних парафій. Утім із часом така модель дедалі гірше відповідала потребам модернізованого суспільства: економічне зростання породжувало нові соціальні групи з новими очікуваннями, які авторитарна система вже не могла задовольнити без принципової зміни власної природи [2].

Внутрішні суперечності режиму Пак Чон Хі загострювалися й у самому правлячому таборі. Дискусії між прихильниками жорсткої лінії та тими, хто вбачав необхідність певної лібералізації для збереження легітимності влади,

свідчили про те, що авторитарна система не була монолітною. Саме в цьому контексті відбулося вбивство Пак Чон Хі у жовтні 1979 р. – директором власної розвідки, що символічно засвідчило глибину внутрішньої кризи режиму. Після цього суспільство отримало короткий момент очікування лібералізації, який часто позначають як «сеульську весну».

Опозиційні партії активізувалися, профспілки розпочали відкриту діяльність, студенти вийшли на вулиці з вимогами скасування воєнного стану та демократичних реформ, а в суспільстві поширилося відчуття, що після двох десятиліть авторитарного управління настає момент реального політичного оновлення. Проте ці очікування були швидко зруйновані захопленням контролю над армією групою Чон Ду Хвана. Новий режим обрав не шлях компромісу, а напрям силової консервації влади. Воєнний стан, арешти опозиції, закриття університетів та репресії проти протестувальників свідчили, що політичний порядок знову будується на примусі, а не на суспільному договорі [10].

Встановлення режиму Чон Ду Хвана мало принципове значення для подальшого розвитку демократичного руху. Брутальне придушення «сеульської весни» недвозначно продемонструвало, що правляча військова еліта не має наміру поступатися владою через переговори чи поступові реформи. Це усвідомлення радикалізувало частину опозиції та зміцнювало переконання в тому, що системна зміна можлива лише через масовий суспільний тиск, здатний зробити збереження авторитарного статус-кво надто дорогим – політично, економічно та міжнародно. Таким чином провал «сеульської весни» парадоксально посприяв поглибленню суспільної рефлексії щодо природи авторитаризму та необхідності демократичної альтернативи [8].

Події у Кванджу в травні 1980 р. стали вирішальним елементом делегітимізації нового режиму. Повстання в місті Кванджу розпочалося як студентський протест проти воєнного стану, проте швидко переросло в масове народне повстання, що охопило широкі верстви міського населення. Реакція

режиму – введення елітних десантних підрозділів, які вчиняли масові побиття та вбивства мирних мешканців, — спровокувала ще більше обурення і фактично перетворила протест на збройний опір. Офіційні дані про жертви були свідомо занижені, а правда про справжній масштаб насильства замовчувалася впродовж років [13]. Для значної частини корейського суспільства це був незаперечний доказ того, що військово-авторитарна влада не просто обмежує свободи, а готова застосувати масштабне насильство проти власних громадян заради самозбереження.

Кванджу став не лише історичним фактом, а й ядром колективної пам'яті, що підживлювало протест упродовж усього десятиліття і слугувало постійним моральним аргументом проти будь-яких спроб виправдати авторитарне управління міркуваннями стабільності чи національної безпеки [7; 10].

Символічне значення Кванджу важко переоцінити. У суспільстві, де офіційна риторика апелювала до національної єдності та державного патріотизму, масове вбивство мирних громадян власними збройними силами створювало нездоланний моральний розрив між владою та суспільством. Режим намагався представити повстання як справу комуністичних агітаторів і зовнішніх підбурювачів, проте ця версія дедалі менше переконувала навіть тих, хто раніше схилявся до лояльності. Натомість Кванджу ставав точкою відліку нової моральної географії корейської політики: питання про те, на чиєму боці людина стоїть стосовно травня 1980 р., перетворювалося на своєрідний критерій морального і політичного самовизначення [1; 10].

У першій половині 1980-х років режим Чон Ду Хвана прагнув поєднувати контрольовану інституційну перебудову з жорстким придушенням опозиції. Було прийнято нову конституцію, відновлено обмежену партійну діяльність, проголошено курс на «демократизацію корейського способу» — проте всі ці заходи мали косметичний характер і не зачіпали ключового питання про підзвітність виконавчої влади та реальну конкурентність політичного процесу [7]. Влада говорила мовою стабільності та порядку, але для дедалі ширших

верств населення ставало очевидним, що за цією риторикою приховується відсутність реального політичного представництва, цензура та силовий контроль. Опозиційні політики перебували під постійним наглядом і зазнавали переслідувань; незалежні профспілки залишалися фактично забороненими; преса функціонувала в умовах жорсткої самоцензури, підкріпленої регулярними урядовими «рекомендаціями» щодо висвітлення тих чи інших тем. Саме тому політична криза мала не епізодичний, а системний характер: вона стосувалась не окремих політиків чи конкретних рішень, а самої моделі влади, яка структурно виключала суспільний контроль і політичну підзвітність [2; 8].

Окремим виміром системної кризи була проблема легітимності. Режим Чон Ду Хвана не мав жодного мандата народної підтримки, здобутого через вільні вибори – його влада трималася виключно на військовій силі та здатності підтримувати економічне зростання. Коли наприкінці 1970-х – на початку 1980-х років економіка зіткнулася з труднощами, а рівень безробіття та інфляції зріс, навіть ця прагматична підстава для лояльності почала хитатися. Таким чином режим опинявся в ситуації наростаючого дефіциту легітимності, компенсувати який репресіями ставало дедалі важче – надто великою була ціна міжнародної ізоляції та внутрішнього напруження [8].

Політичне значення мав і фактор армії. У Південній Кореї військові тривалий час були не лише інструментом національної безпеки, а й одним із центрів ухвалення внутрішньополітичних рішень. Армія розглядала себе як гаранта державного порядку і національного розвитку, виправдовуючи своє домінування в політичному житті посиленнями на комуністичну загрозу з Півночі та необхідність сильної централізованої влади в умовах ворожого зовнішнього середовища [10]. Проте саме ця претензія на роль арбітра національних інтересів робила армію уразливою для критики в момент, коли її дії – як у Кванджу – очевидно суперечили інтересам і прагненням суспільства, яке вона нібито захищала.

Отже, демократизація означала не просто розширення цивільних свобод, а й принципове обмеження політичної ролі силових структур і відновлення цивільного контролю над збройними силами. Цей конфлікт робив перехід особливо складним і болісним, але водночас надавав йому принципового значення для майбутнього корейської держави: встановлення демократії без реального підпорядкування армії цивільній владі залишалося б незавершеним і вразливим для реверсії.

2.2. Соціально-економічні передумови демократичних рухів

Соціально-економічні передумови демократичних рухів формувалися протягом попередніх десятиліть і були нерозривно пов'язані з масштабними структурними перетвореннями, що змінили саму тканину корейського суспільства. Південна Корея пройшла шлях від бідної аграрної країни до індустріального суспільства з потужним експортним сектором, урбанізованими центрами та високими темпами модернізації. Ця трансформація відбувалася з вражаючою швидкістю: впродовж лише двох-трьох десятиліть країна змінила свій економічний профіль настільки радикально, що порівняння показників початку 1960-х і кінця 1980-х років фіксували якісно різні суспільства. Валовий національний продукт зростав у середньому на 8–10 відсотків щорічно, частка промисловості у структурі зайнятості неухильно збільшувалася, а сільське населення поступово переміщувалося до міст, де зосереджувалися нові виробництва та послуги [3; 5].

Проте саме ця модернізація породила нові суперечності. Суспільство, яке швидко змінювалося, дедалі менше погоджувалося на політичну підлеглість як плату за економічне зростання. Що вищим ставав рівень освіти, добробуту та поінформованості населення, то очевиднішою виглядала невідповідність між матеріальними здобутками та збереженням авторитарної системи управління, яка заперечувала елементарні громадянські свободи [8].

Важливо розуміти, що економічне зростання корейської моделі розвитку мало глибоко нерівномірний характер. Великі промислово-фінансові

конгломерати – чеболі – акумулювали непропорційно велику частку національного доходу за активної підтримки держави, тоді як дрібний бізнес, аграрний сектор і переважна більшість найманих працівників отримували значно менше від загального економічного поступу [3]. Ця структурна нерівність живила соціальне невдоволення та підживлювала відчуття несправедливості, яке легко конвертувалося в політичні вимоги. Крім того, авторитарна держава активно втручалася в економічне життя, надаючи преференції лояльним підприємцям і придушуючи будь-яку незалежну економічну самоорганізацію, що робило зв'язок між політичним і економічним визволенням особливо відчутним для тих, хто зазнавав цього втручання на власному досвіді [5].

Особливе значення мало формування великого робітничого прошарку. Працівники промислових підприємств дедалі чіткіше усвідомлювали зв'язок між економічною експлуатацією та політичною несвободою. Масштабна індустріалізація 1960–1970-х років створила численний промисловий пролетаріат, зосереджений передусім у великих містах та індустріальних зонах. Умови праці на багатьох підприємствах залишалися важкими: тривалий робочий день, обмежені права на відпустку та соціальне забезпечення, жорсткий дисциплінарний контроль і придушення будь-яких спроб самоорганізації. Без права на незалежну організацію, без вільних профспілок і без можливості публічно відстоювати власні інтереси робітники залишалися вразливими до тиску держави й корпорацій.

Офіційні профспілкові структури перебували під жорстким державним контролем і виконували функцію не захисту інтересів працівників, а підтримання трудової дисципліни в інтересах роботодавців і режиму [14]. Тому соціальні та політичні вимоги поступово зближувалися: боротьба за право на страйк, за незалежні профспілки та за гідну оплату праці невіддільно перепліталася з боротьбою за свободу слова, зібрань і політичного представництва.

Робітничий рух зазнавав жорстоких репресій, проте кожна хвиля переслідувань лише загострювала суперечності між режимом і найманими працівниками. Символічною постаттю цього процесу став Чон Тхе-іль – молодий робітник, який 1970 року здійснив акт самоспалення на знак протесту проти нелюдських умов праці на текстильних фабриках Сеула [3]. Його загибель стала потужним поштовхом для активізації як робітничого, так і студентського руху, а його образ перетворився на один із ключових символів мінджун-культури. Поєднання економічних вимог і політичного протесту в робітничому русі забезпечувало демократичному руху масову соціальну базу, що виходила далеко за межі студентства та інтелігенції.

Не менш важливою була поява й зміцнення середнього класу. Освічені службовці, викладачі, журналісти, юристи, інженери та дрібні підприємці почали вимагати не лише матеріального добробуту, а й правової визначеності, свободи слова та прозорості політики. Середній клас, що сформувався в результаті економічного зростання та розширення системи вищої освіти, мав принципово інші потреби й очікування, ніж попередні покоління. Для людей, які отримали університетську освіту, здобули фахову кваліфікацію та досягли певного рівня матеріального добробуту, авторитарна система управління дедалі більше сприймалася не як захисний механізм, а як перешкода для подальшого розвитку – особистого, професійного та суспільного. Правова непередбачуваність, свавілля силових структур, цензура і неможливість відкрито висловлювати думку зачіпали безпосередні інтереси цих груп і робили їх природними союзниками демократичного руху [9].

Середній клас приніс у демократичний рух не лише чисельність, а й певні ресурси та навички: організаційний досвід, юридичну компетентність, доступ до мас-медіа та міжнародних мереж. Адвокати захищали політичних в'язнів і документували порушення правових норм; журналісти попри цензуру намагалися доносити правдиву інформацію; викладачі формували критичне мислення нових поколінь студентів; дрібні підприємці фінансово підтримували

опозиційні ініціативи [5]. Саме ці групи відіграли суттєву роль у перетворенні демократичних вимог на справу не вузької опозиції, а значної частини міського суспільства, забезпечуючи рухові соціальну широту та суспільну респектабельність, необхідну для подолання стигми «підривної діяльності», яку режим намагався закріпити за будь-яким організованим протестом [9].

Урбанізація сприяла швидкому поширенню інформації й створенню горизонтальних мереж солідарності. У містах університети, церкви, редакції, профспілкові осередки та культурні центри ставали просторами, де формувалася нова політична культура. Концентрація різних соціальних груп в урбанізованому середовищі уможлиблювала виникнення тих форм спонтанної координації та міжгрупової взаємодії, які були майже неможливі в умовах розпорошеного сільського суспільства. Студент міг зустріти на мітингу робітника, журналіст – правозахисника, викладач – церковного активіста; спільний досвід міського простору і спільна вразливість перед репресивним апаратом зближували людей різного соціального походження й формували широкі коаліції, здатні до масових виступів. Саме урбанізоване середовище забезпечило демократичному рухові ту щільність комунікації та ту соціальну різноманітність, які були необхідні для масових виступів середини й другої половини 1980-х років [5].

Урбанізація також породжувала нові форми соціальної напруги, які живили невдоволення режимом. Швидке зростання міст супроводжувалося загостренням житлової проблеми, перевантаженням міської інфраструктури та поглибленням майнової нерівності між мешканцями фешенебельних кварталів і нетрями на периферії. Ці повсякденні нерівності ставали конкретним, відчутним вираженням системних суперечностей авторитарної моделі розвитку й підживлювали готовність до участі в колективних протестних діях серед тих верств міського населення, які не мали жодного відношення до студентського активізму чи профспілкової організації [32].

Зростання доступу до освіти стало окремим чинником політичної зміни. Освічене покоління молоді дедалі менше сприймало авторитарну владу як природний чи необхідний стан речей. Знання, критичне мислення, знайомство зі світовими ідеями прав людини й демократичного устрою формували підґрунтя для нових політичних очікувань. Університети, попри урядовий контроль над навчальними програмами й присутність інформаторів у студентських аудиторіях, залишалися просторами, де циркулювали альтернативні ідеї – через неформальні дискусійні гуртки, самвидав і підпільні бібліотеки. Студентська молодь мала доступ до перекладів зарубіжних творів із політичної філософії, соціології та теорії демократії, що дозволяло їй осмислювати корейську дійсність у широкому порівняльному контексті та формувати вимоги, спираючись на розвинену концептуальну мову [18].

Масовізація вищої освіти мала ще один важливий наслідок: вона створювала нові форми суспільної мобільності та нові джерела розчарування. Молоді люди, які отримали університетські дипломи, нерідко стикалися з обмеженими можливостями для реалізації своїх амбіцій в умовах непрозорої й корумпованої системи просування, де особисті зв'язки та політична лояльність нерідко важили більше за фахові компетентності [9]. Це розчарування між здобутою освітою та реальними можливостями для самореалізації ставало додатковим мотиваційним чинником участі у демократичному русі. У такий спосіб модернізація створювала власну опозицію в самій тканині суспільства: економічне зростання породжувало соціальні групи з новими потребами й очікуваннями, які авторитарна система вже не могла задовольнити без принципової зміни власної природи.

2.3. Ідейні та культурні чинники демократизації

Ідейні та культурні чинники демократизації відіграли не менш важливу роль, ніж політичні чи соціально-економічні передумови. Демократичний рух був не лише реакцією на репресії, а й проявом глибокої зміни суспільної

свідомості. Дедалі більше корейців починали вважати, що держава не має права вимагати покори ціною людської гідності, а модерне суспільство повинно ґрунтуватися на участі громадян і повазі до особи. Ця трансформація свідомості відбувалася поступово, охоплюючи різні соціальні верстви – від студентської молоді та інтелігенції до робітників і представників середнього класу, які дедалі гостріше відчували невідповідність між економічними здобутками країни та політичною несвободою [15].

Важливо підкреслити, що ця зміна свідомості не була стихійною – вона формувалась через конкретні ідейні течії, культурні практики та інституційні мережі, які разом створювали альтернативний публічний простір поза межами офіційного дискурсу.

Важливу роль у формуванні нової суспільної свідомості відігравала інтелігенція – письменники, журналісти, викладачі та науковці, які попри цензуру шукали способи донести критичну думку до широкої аудиторії. Самвидав, підпільні видання та неформальні дискусійні кола ставали осередками формування альтернативного публічного простору, у якому громадяни могли осмислювати власний досвід крізь призму демократичних цінностей [7; 15].

Університетські кампуси відігравали особливу роль у цьому процесі: вони були не лише місцями навчання, а й центрами ідейної полеміки, де студенти знайомились із забороненою літературою, марксистською та ліберальною критикою режиму, а також із досвідом демократичних рухів в інших частинах світу [9]. Студентські гуртки, дискусійні клуби та підпільні видання формували покоління молодих людей, для яких демократія була не абстрактним ідеалом, а конкретною політичною вимогою, заради якої варто ризикувати свободою. Саме через ці неформальні мережі поширювалась інформація про репресії, формувалась колективна пам'ять про жертв режиму і вироблялась спільна мова протесту, яка згодом вийшла далеко за межі

студентських аудиторій і проникла в робітниче середовище, релігійні спільноти та середній клас.

Особливе місце посідали ідеї мінджун, які підкреслювали роль народу як історичного суб'єкта. У цьому дискурсі демократизація означала не лише реформу інститутів, а повернення політики суспільству. Концепція мінджун виростала з поєднання традиційних корейських уявлень про колективну ідентичність, лівої соціальної критики та націоналістичного переосмислення історії. Вона вказувала на те, що справжнім носієм національного суверенітету є не держава і не політична еліта, а простий народ – робітники, селяни, студенти, ті, хто зазнавав повсякденного гніту авторитарної системи [6].

Саме тому ця концепція виявилася настільки продуктивною: вона поєднувала соціальну критику, етичний протест і політичну вимогу суверенітету народу, надаючи руху цілісне світоглядне підґрунтя, яке виходило за межі суто електоральних чи інституційних вимог. Ідеологія мінджун також мала важливий культурний вимір: вона надихала театральні вистави, живопис, поезію та музику, які зображували страждання простих людей і прославляли їхній опір. Мінджун-культура ставала формою прихованого, але потужного спротиву, що проникав у повсякденне життя і формував емоційний зв'язок між різними учасниками руху – зв'язок, який важко розірвати репресіями, оскільки він існував не лише в політичних деклараціях, а й у пісні, образі, слові.

Релігійні організації – насамперед католицькі та протестантські – забезпечували моральну легітимацію руху. Вони не лише захищали політв'язнів і надавали простір для зустрічей, а й допомагали перевести політичний конфлікт у мову людської гідності, совісті та справедливості [15].

Католицька церква через свої єпархіальні структури та організації мирян систематично документувала порушення прав людини й оприлюднювала їх попри державну цензуру. Єпископські заяви, пастирські листи та публічні богослужіння на підтримку жертв репресій надавали опозиційному рухові символічний захист, який авторитарній владі було значно складніше

нейтралізувати, ніж студентські демонстрації. Протестантські деномінації, зокрема рух «Мінджунг теології», розробляли богословське обґрунтування опору несправедливій владі, поєднуючи євангельські наративи з реаліями корейського суспільства. Теологи мінджунг стверджували, що Бог перебуває на боці пригноблених і що мовчазна покора несправедливій державі є гріхом, а не чеснотою.

Це богословське обґрунтування мало надзвичайно важливе практичне значення: воно дозволяло тисячам вірян, далеких від радикальної студентської політики, знайти для себе моральне виправдання участі в русі опору. Завдяки цьому протест ставав зрозумілим і прийнятним для ширших верств населення, а церковні спільноти перетворювались на одну з небагатьох структур громадянського суспільства, здатних відкрито протистояти авторитарному режиму.

Мистецтво і культура відігравали самостійну і надзвичайно важливу роль у формуванні демократичної свідомості. Корейська демократична культура 1980-х років знайшла вираження у цілому спектрі художніх форм: від традиційних народних вистав маданг норі, які перетворювались на алегорії політичного гніту і народного опору, до сучасного живопису, графіки та плакатного мистецтва, що зображували сцени репресій із Кванджу та вулиць великих міст. Поети і прозаїки, ризикуючи переслідуванням, писали твори, у яких правда про режим ховалась за метафорами, але була впізнаваною для читача. Кінематографісти і театральні режисери знаходили способи обійти цензуру, подаючи критику режиму у формі історичних алегорій або психологічних драм [13]. Ця культурна продукція не лише відображала реальність – вона активно її формувала, створюючи емоційний і символічний простір, у якому ставало можливим колективне переживання несправедливості та спільне бажання змін.

Пам'ять про Кванджу набула значення об'єднувального символу. Через жалобні ритуали, усні свідчення, пісні протесту та студентські дискусії пам'ять про травень 1980 року ставала постійним джерелом моральної солідарності [1].

Режим докладав значних зусиль, щоб заглушити, викривити або замовчати правду про події у Кванджу, проте саме це замовчування посилювало символічну вагу трагедії в очах тих, хто знав або здогадувався про справжній масштаб репресій. Поширення свідчень очевидців, фотографій та рукописних спогадів у підпіллі формувало колективну контрпам'ять, що суперечила офіційній версії подій і живила моральне обурення нових поколінь активістів. Кванджу ставав не просто трагічною сторінкою історії, а живим моральним аргументом: якщо держава здатна на таке – вона не заслуговує на беззастережну покору.

У такий спосіб минуле перетворювалось на активний політичний ресурс теперішнього, а Кванджу залишався незагоєною раною національної свідомості, що вимагала справедливості й визнання. Для багатьох активістів особисте знайомство зі свідченнями про Кванджу було моментом радикального перелому — точкою, після якої пасивне несприйняття режиму перетворювалось на активний опір.

Мова прав людини також стала ключовим елементом демократичного руху. Вона дозволяла перекласти локальний досвід репресій у більш універсальні категорії та робила корейський конфлікт зрозумілим як для різних соціальних груп усередині країни, так і для міжнародної аудиторії [15].

Активісти свідомо використовували міжнародні конвенції, резолюції ООН та риторику глобального руху за права людини, щоб апелювати до зовнішнього тиску на режим і легітимізувати власні вимоги в очах світової спільноти. Міжнародні організації – Amnesty International, різноманітні парламентські комісії та журналісти із західних країн – ставали важливими трансляторами інформації про порушення прав людини в Кореї, що

ускладнювало для авторитарного уряду збереження міжнародної репутації без певних поступок демократичним вимогам.

Ця міжнародна мова мала й важливий внутрішній ефект: вона дозволяла різним групам – студентам, робітникам, релігійним діячам, представникам середнього класу – знаходити спільну основу для об'єднання навколо універсальних принципів, не зважаючи на відмінності в ідеологічних позиціях та соціальних інтересах.

Не менш важливим ідейним чинником була зміна ставлення до самої держави та її легітимності. Авторитарний режим обґрунтовував своє існування двома головними аргументами: необхідністю захисту від комуністичної загрози з боку Північної Кореї та потребою в сильній владі для прискорення економічного розвитку.

Протягом 1970–1980-х років обидва ці аргументи поступово втрачали переконливість в очах дедалі ширших верств суспільства. Економічне зростання, яке само по собі режим використовував як виправдання своєї жорсткості, породжувало освічений і економічно самостійний середній клас, що природно прагнув відповідного політичного представництва. Одночасно риторика антикомунізму дедалі більше сприймалась як інструмент придушення будь-якої опозиції, а не як щира турбота про національну безпеку. Ця делегітимація режиму на рівні ідей і цінностей була не менш важливою, ніж конкретні організаційні форми протесту [6; 7].

Таким чином, ідейні та культурні чинники демократизації формували те глибинне підґрунтя, без якого жодна зовнішня структурна зміна не могла б призвести до справжнього суспільного перелому. Саме зміна свідомості, нові концепції народного суверенітету у формі ідей мінджун, моральний авторитет релігійних спільнот, потужна культурна продукція демократичного руху, жива і незаглушена пам'ять про Кванджу та засвоєна мова прав людини разом перетворили окремі акти опору на цілісний демократичний рух, здатний змінити політичну долю країни [6; 15].

Ці чинники діяли не ізольовано, а у взаємному підсиленні: ідеї мінджун надихали культурну творчість, релігійні спільноти зберігали пам'ять про жертв і захищали активістів, мова прав людини з'єднувала локальний досвід із глобальним контекстом, а все разом формувало ту моральну і символічну інфраструктуру, яка робила демократичний рух незнищеним попри всі репресії.

РОЗДІЛ 3.

ПЕРЕБІГ ДЕМОКРАТИЧНИХ РУХІВ У ПІВДЕННІЙ КОРЕЇ

1980-х РОКІВ

3.1. Опозиційний рух у першій половині 1980-х років

Після придушення повстання в Кванджу режим Чон Ду Хвана спробував стабілізувати політичну ситуацію за допомогою жорсткого й всеохопного контролю над суспільством. Воєнний стан, посилення цензури, масові арешти, закриття університетів і переслідування опозиційних діячів мали на меті зламати волю до спротиву та унеможливити будь-яку організовану альтернативу режиму. Тисячі людей пройшли через допити, ув'язнення або примусове «перевиховання» у спеціальних таборах; провідні опозиційні політики були відсторонені від публічної діяльності або кинуті за ґрати; університетські кампуси наповнилися переодягненими агентами спецслужб. Режим розраховував, що поєднання репресій зі стриманим економічним оптимізмом початку 1980-х років дозволить знейтралізувати незадоволення і закріпити нову авторитарну рівновагу. Однак опозиційний рух не був знищений. Попри всі зусилля влади, у першій половині 1980-х років він поступово відновився, змінивши форми діяльності, розширивши мережу підтримки та накопичивши новий досвід самоорганізації в умовах жорстких обмежень [9].

Вимушена зміна тактики виявилася продуктивною в довгостроковій перспективі. Неможливість відкритої публічної діяльності спонукала активістів до формування розгалужених неформальних мереж, які виявилися значно стійкішими до репресивного тиску, ніж централізовані організації. Замість великих ієрархічних структур виникали малі автономні осередки, пов'язані між собою особистими стосунками довіри й спільними ціннісними орієнтирами. Ця децентралізація ускладнювала роботу спецслужб: знищення одного осередку не

паралізувало всієї мережі, а досвід і знання, накопичені в підпіллі, передавалися від одного покоління активістів до наступного [6].

Найактивнішим середовищем опору залишалося студентство. Університети були просторами політичної соціалізації, де формувалися гуртки, поширювалися нелегальні тексти, осмислювалися події в Кванджу та вироблялася нова мова протесту. Студентські організації діяли в умовах постійного тиску — регулярних обшуків, відрахувань, арештів активістів і примусового призову до армії як форми покарання. Проте кожен новий набір студентів приносив свіжі сили й відтворював організаційні структури, які влада намагалася знищити. Важливим елементом студентської культури опору стало поглиблене теоретичне осмислення природи авторитаризму та можливих шляхів його подолання. Вивчення праць із соціальної теорії, порівняльної політології та історії визвольних рухів в інших країнах формувало ідеологічну зрілість нового покоління активістів, здатних не лише емоційно реагувати на репресії, а й стратегічно мислити про умови та механізми системної зміни [6; 15].

Студентський рух не був однорідним: у його середовищі співіснували різні ідеологічні течії — від ліберально-демократичних до радикальніших, що тяжіли до мінджун-соціалізму чи навіть до ідей об'єднання з Північчю. Ці внутрішні суперечки нерідко були гострими, проте в критичні моменти різні фракції знаходили спільну мову навколо першочергових вимог — скасування авторитарного режиму, відновлення конституційних свобод і справедливості для жертв Кванджу. Таким чином студентський рух поєднував ідеологічне різноманіття з тактичною єдністю, що робило його гнучким і здатним до адаптації в мінливих обставинах [6; 9].

Водночас важливу роль відігравали релігійні діячі, правозахисники, журналісти й локальні громадські групи, які підтримували рух у періоди найсильнішого тиску. Католицька та протестантська церкви надавали фізичний простір для зібрань і моральне прикриття для діяльності, яку режим

кваліфікував як підривно. Правозахисні організації документували порушення і передавали інформацію міжнародним партнерам, долаючи внутрішню цензуру через зовнішні канали [8]. Журналісти, позбавлені можливості публікувати критичні матеріали у великих виданнях, поширювали інформацію через самвидав і закордонні кореспонденції. Адвокати, які брались захищати політичних в'язнів, самі нерідко ставали об'єктами переслідувань, проте продовжували роботу, що мала принципове значення як для захисту конкретних людей, так і для підтримання ідеї верховенства права в суспільній свідомості [6; 15].

Особливу роль у підтримці руху відігравали міжнародні зв'язки. Корейська діаспора в США, Японії та Європі активно лобіювала питання прав людини в Кореї на рівні іноземних урядів і міжнародних організацій. Закордонні публікації, радіопередачі та дипломатичні звернення створювали зовнішній тиск, який ускладнював для режиму повне ігнорування демократичних вимог [9]. Цей міжнародний вимір опозиційної діяльності був особливо важливим з огляду на стратегічну залежність Сеула від підтримки США, які декларували прихильність до демократичних цінностей і змушені були балансувати між геополітичними інтересами та власними ідеологічними зобов'язаннями.

Упродовж першої половини 1980-х років дедалі помітнішою ставала участь робітників. Хоча влада жорстко стримувала незалежну профспілкову активність, трудові конфлікти накопичувалися, а соціальні вимоги починали дедалі тісніше поєднуватися з антиавторитарною боротьбою. Робітники великих промислових підприємств зазнавали подвійного тиску: з боку роботодавців, зацікавлених у мінімізації витрат на робочу силу, і з боку держави, яка гарантувала підприємцям лояльний трудовий режим в обмін на підтримку економічного курсу. Спроби створення незалежних профспілок жорстко придушувалися, їхні організатори звільнялися, арештовувалися або зазнавали фізичного насильства з боку заводської охорони, яка нерідко діяла у

тісній координації з поліцією. Проте саме це систематичне придушення посилювало радикалізацію робітничого середовища і підштовхувало його до пошуку союзників серед студентів та релігійних активістів [14].

Поступове зближення студентського та робітничого рухів стало одним із найважливіших процесів першої половини 1980-х років. Студентські активісти свідомо йшли працювати на заводи під чужими іменами, щоб зблизитися з робітничим середовищем і сприяти організаційній роботі зсередини. Цей феномен, відомий як «рух вживлення» (*wiryŏk undong*), засвідчував зрілість стратегічного мислення опозиції: лідери руху розуміли, що студентський протест сам по собі не має достатнього соціального важелю для системної зміни і що лише широка коаліція різних суспільних груп здатна створити тиск, непереборний для режиму [13]. Саме в цей час поступово визрівала майбутня широка коаліція протесту, яка розкрила свій потенціал у подіях 1987 року і завершила тривалий і болісний процес демократичного переходу Південної Кореї.

3.2. Червневе повстання 1987 року

Червневе повстання 1987 р. стало кульмінацією всього попереднього розвитку демократичного руху в Південній Кореї. Його безпосереднім каталізаторами були насильство поліції, зокрема загибель Пак Чон Чхоля після тортур та смертельне поранення Лі Хан Йоля, але справжня причина полягала в тому, що суспільство вже досягло критичної межі незгоди з режимом [8].

Перший етап червневих подій був пов'язаний із накопиченням обурення та переходом локальних протестів у масштабні координаційні дії. Загибель Пак Чон Чхоля стала моральним шоком, який вивів питання тортур і поліцейського насильства і центр суспільної уваги. Уже на цій стадії протестна активність перестала бути лише студентською справою: правозахисники, журналісти, церковні середовища та міські професійні групи почали розглядати ситуацію як загальнонаціональну кризу [7; 11].

Другий етап розпочався 10 червня 1987р. , коли протести охопили Сеул та інші великі міста. На відміну від попередніх хвиль незгоди, цього разу рух швидко став загальнонаціональним. До нього долучилися студенти, службовці, журналісти, адвокати, релігійні діячі, представники середнього класу та робітники [11]. Саме ця соціальна широта позбавила владу можливості ізолювати протест як справу вузької радикальної меншості.

Третій етап характеризувався політичною кристалізацією вимог. Надзвичайно важливою була їхня чіткість: прямі президентські вибори, конституційна реформа, розширення громадських свобод, збільшення політичних в'язнів, припинення тортур і репресій. Поєднання морального обурення з інституційно конкретною програмою зробило рух особливо впливовим. Протестувальники вимагали не символічних поступок, а зміни правил політичної гри [8].

Четвертий етап полягав у наростанні тиску на режим. Влада відповідала силовими методами, застосовуючи сльозогінний газ, масові затримання й тактику залякування. Проте масштаб протестів і широка суспільна підтримка робили ескалацію дедалі небезпечнішою. Участь дедалі більшої кількості громадян зменшувала ефективність страху як основного інструменту політичного контролю .

П'ятий етап завершився декларацією Но Те У від 29 червня 1987 р., яка означала фактичне визнання поразки старої моделі влади. Режим погодився на ключові вимоги протестувальників, і це стало вирішальним кроком до переходу в нову політичну епоху. Важливо, що поступка влади була не актом добровільної реформаторської волі, а наслідком критичного масштабу суспільного тиску [11].

Історичне значення Червневого повстання полягає в тому, що воно перетворило суспільство на реального політичного суб'єкта. Саме в червні 1987р. громадяни Південної Кореї масово заявили про себе як про джерело суверенітету, а не об'єкт державного управління [11]. Поетапний розгляд цих

подій дозволяє побачити, що демократичний прорив був не одномоментним спалахом, а складним процесом моральної мобілізації, політичної координації та поступового руйнування страху.

Однією з важливих передумов успішної демократизації була еволюція опозиційного політичного представництва. Хоча масовий рух 1980-х років значною мірою розвивався поза межами офіційної партійної системи, саме наявність впізнаваних опозиційних лідерів і політичних структур дозволила перевести суспільний протест у площину боротьби за зміну державних інститутів [8].

У післяпаківський період опозиція існувала в умовах постійних обмежень, переслідувань і політичної фрагментації. Водночас саме ці умови змушували опозиційних діячів шукати нові форми координації між парламентською діяльністю, громадянськими кампаніями й масовими виступами. Кім Де Чжун і Кім Йон Сам поступово стали символами двох близьких, але не тотожних ліній опозиції — морально правозахисної та інституційно-парламентської [8; 9]. Еволюція опозиційних партій полягала також у зміні їхньої соціальної бази. Якщо в попередні десятиліття опозиція могла асоціюватися передусім із певними регіональними або елітними колами, то в 1980-х роках вона дедалі тісніше взаємодіяла зі студентством, релігійними організаціями, правозахисними мережами та міськими професійними групами. Це робило політичне представництво ширшим і більш суспільно легітимним.

Разом із тим опозиційний табір залишався внутрішньо неоднорідним. Відмінності між лідерами, регіональні опори, особисті амбіції та різне бачення тактики часом послаблювали здатність до єдиного виступу. Особливо помітно це проявилось під час президентських виборів 1987 р., коли розкол між Кім Йон Самом і Кім Де Чжуном уможливив перемогу кандидата правлячого табору Но Те У [8; 10].

Попри ці суперечності, еволюція опозиційних партій мала велике значення. Вона означала, що суспільний протест отримував політичну мову

представництва, а вимоги вулиці могли бути сформовані як конкретний порядок денний конституційної й виборчої трансформації. Саме завдяки цьому демократизація не розчинилася у хвилі стихійного незадоволення, а перейшла в інституційний формат.

3.3. Ключові організації та лідери демократичного руху

Ключові організації та лідери демократичного руху були різномірними за походженням, стилем дії та політичною мовою, однак саме ця багатоголосність стала однією з визначальних сильних сторін руху, що дозволила йому витримати тривалий і виснажливий тиск з боку авторитарної держави. Студентські мережі, релігійні структури, правозахисні комітети, коаліції за конституційну реформу та локальні громадські ініціативи не просто співіснували поруч, а органічно взаємно підсилювали одна одну, утворюючи складну, розгалужену й надзвичайно стійку екосистему громадянського спротиву, яка виявилася здатною відновлюватися навіть після жорстоких репресій.

Режимові було надзвичайно складно знищити такий рух, оскільки він не зводився до одного центру, одного лідера чи однієї ідеології — кожна його складова жила власним організаційним життям, мала власні ресурси і власну логіку дії, а тому могла продовжувати боротьбу навіть у разі тимчасового придушення інших її частин[19]. Ця децентралізована природа руху була не слабкістю, а свідомо чи інтуїтивно виробленою стратегією виживання в умовах, коли держава контролювала більшість формальних каналів політичного вираження.

Кім Де Чжун став символом незламної цивільної опозиції — людиною, чия особиста біографія сама по собі була розгорнутим і незаперечним обвинувачувальним актом проти авторитарної системи, яка роками переслідувала його, кидала за ґрати, засуджувала до смерті й виганяла за кордон, але так і не змогла зламати. Його численні переслідування, арешти,

судові процеси, роки ув'язнення та заслання, а також нерозривний духовний і політичний зв'язок із трагічною пам'яттю про Кванджу надавали його постаті особливого морального і навіть певною мірою сакрального значення в очах широких верств корейського суспільства, які бачили в ньому не просто опозиційного політика, а людину, що заплатила особисту ціну за право говорити правду [7]. Для багатьох громадян він уособлював не просто альтернативного лідера чи претендента на владу, а живе і незнищенне втілення права суспільства називати державне насильство своїм іменем, вимагати справедливості для жертв і відмовлятися від тієї зручної покори, яка купується ціною колективного мовчання та забуття.

Кім Йон Сам уособлював іншу, але не менш важливу й необхідну лінію опозиції – більш виразно парламентську, інституційну та послідовно орієнтовану на легальні механізми зміни влади зсередини існуючої системи, а не через її повне руйнування. Якщо Кім Де Чжун апелював насамперед до глибинного морального виміру боротьби, до пам'яті про жертв і до невідчужуваного права народу на гідність і справедливість, то Кім Йон Сам зосереджувався на більш прагматичному завданні – перетворенні розлитого суспільного невдоволення на конкретну, зрозумілу й реалізовану програму реформ, придатну для практичного втілення в рамках існуючих або реформованих політичних інститутів [23]. Попри добре відоме й нерідко болісне суперництво між двома лідерами, яке не раз ускладнювало координацію опозиційного табору і коштувало руху чималих політичних втрат, обидва діячі були абсолютно необхідними і взаємодоповнюючими фігурами для повноцінної делегітимації військово-авторитарної системи, а також для поступового формування у суспільстві стійкого й переконливого уявлення про реальну, а не утопічну можливість цивільного демократичного керівництва країною.

Релігійні й правозахисні організації відігравали у цьому тривалому процесі роль, яку справді важко переоцінити, якщо дивитися на неї не лише

крізь призму гучних подій, а й з урахуванням щоденної невидимої роботи, що велася в судах, редакціях, парафіях і громадських офісах. Вони забезпечували руху моральний захист, правову мову, інституційну пам'ять і міжнародні зв'язки, без яких боротьба залишилася б замкненою у власних кордонах і вразливою перед ізоляцією [34]. Саме ці організації системно й методично документували порушення прав людини в той час, коли офіційні медіа мовчали або брехали, захищали переслідуваних активістів від свавілля каральної машини держави, підтримували матеріально й морально родини політичних в'язнів, а також наполегливо і цілеспрямовано привертали міжнародну увагу до ситуації в країні, апелюючи до глобальних норм і стандартів у сфері прав людини. Завдяки їхній невтомній та часто небезпечній діяльності демократичний рух мав не лише емоційну та мобілізаційну силу натовпів на вулицях, а й стійку, добре задокументовану репутацію етично та юридично обґрунтованої боротьби, що суттєво ускладнювало його демонізацію з боку влади і відкривало двері до міжнародної солідарності.

Успіх руху в кінцевому підсумку забезпечували й численні менш відомі широкому загалу, але аж ніяк не менш важливі з точки зору реального впливу учасники — профспілкові організатори, які поєднували соціальні й політичні вимоги, незалежні журналісти, що ризикували кар'єрою і свободою заради публікації правди, університетські викладачі, які перетворювали аудиторії на простори критичного мислення, місцеві активісти, що підтримували живий зв'язок між столичними організаціями і провінційними громадами, рядові члени громадських об'єднань, родини політичних в'язнів, які своєю присутністю й голосом не давали суспільству забути про тих, хто заплатив найвищу ціну. Саме вони у своїй щоденній, непомітній, позбавленій публічного визнання роботі підтримували живу й дієву інфраструктуру спротиву, без якої жодні яскраві лідери, гучні маніфести й масові демонстрації не мали б тривалої сили й реального організаційного підґрунтя. Отже, історія корейської демократизації є не тільки і не стільки історією видатних імен і переломних драматичних подій,

скільки передусім — історією терплячої, розосередженої й наполегливої колективної громадянської праці, розтягнутої в часі на десятиліття і в просторі — на всю країну.

Президентські вибори 1987 р. стали першим великим, справжнім і по-справжньому доленосним випробуванням нової політичної системи, щойно народженої під потужним тиском червневого демократичного руху і ще не встиглої остаточно визначити власні контури та правила гри. Вони проходили вже в умовах конституційної реформи, що запровадила пряме всенародне голосування за президента — саме те принципове й символічно надзвичайно важливе завоювання, якого роками вимагали мільйони людей на вулицях корейських міст, ризикуючи свободою і здоров'ям. Утім, старі еліти зберігали значний адміністративний, фінансовий, символічний і організаційний ресурс, ретельно накопичений за десятиліття авторитарного правління, і не мали жодного наміру добровільно поступатися своїм впливом лише тому, що змінилися формальні правила. Саме тому ці вибори аж ніяк не можна наївно трактувати як автоматичний і неминучий тріумф демократичної опозиції, попри те що сам факт їх проведення в якісно нових конституційних умовах став безперечно великим і незворотним досягненням усього руху.

Ключовою і водночас трагічною та болісною особливістю виборів 1987 р. став розкол опозиційного табору, що виявився сильнішим за будь-які заклики до єдності. Кім Йон Сам і Кім Де Чжун, попри ідейну близькість у критиці режиму, спільні роки протистояння диктатурі і взаємне розуміння ставок цих виборів, так і не змогли подолати глибоко вкорінені особисті амбіції, взаємну недовіру й потужні регіональні лояльності заради висунення єдиного кандидата, здатного консолідувати більшість[13]. Це рішення — чи, точніше, ця спільна нездатність прийняти необхідне рішення — мало вирішальне і, зрештою, гірко сумне значення: воно дозволило Но Те У — людині з безпосереднього оточення Чон Ду Хвана, представнику правлячого табору й прямому інституційному спадкоємцю військової системи — здобути перемогу в умовах критичного

розпорошення опозиційного електорату між двома рівно сильними претендентами. Такий результат із усією наочністю показав, що демократичний перехід сам по собі, навіть за найсприятливіших зовнішніх умов, не скасовує ні глибинної політичної конкуренції, ні особистих амбіцій лідерів, ні регіональних ідентичностей, що часом виявляються сильнішими за програмову єдність.

Водночас справжнє значення виборів 1987 р. аж ніяк не зводиться і не повинно зводитися до питання про те, хто саме отримав президентський пост. Набагато важливішим, глибшим і довготривалішим за будь-який конкретний результат є те, що ці вибори незворотно й публічно продемонстрували всьому суспільству: відтепер і назажди політичне представництво в Кореї має проходити через відкриту електоральну процедуру й конкурентне змагання, а не через закриту, непрозору й нелегітимну логіку військово-бюрократичного самовідтворення влади у вузькому колі обраних.

Навіть перемога кандидата режиму вже відбувалася в якісно нових умовах публічної легітимності, де громадяни виступали не безмовними й безправними підданими, а формально й реально визнаними активними учасниками і суверенами політичного процесу — і це змінювало саму природу влади, навіть якщо її носії залишалися тими самими.

Вибори 1992 р. були не менш, а в певному відношенні навіть більш концептуально важливими з точки зору внутрішньої логіки демократичної консолідації як процесу, що вимагає не одного прориву, а послідовного й невинного підтвердження нових правил гри через кожен новий електоральний цикл [9]. Вони засвідчили подальшу стійку інституціоналізацію нової політичної системи та переконливо й недвозначно показали, що країна поступово, але незворотно входить у сталий ритм справжньої конкурентної демократії, де зміна влади відбувається через виборчу скриньку, а не через танки на вулицях.

Перемога Кім Йон Сама мала глибоке символічне, історичне й психологічне значення, яке виходило далеко за межі особистої біографії переможця: вона

означала реальний, а не декларативний прихід до влади цивільного політика після тривалого – понад трьох десятиліть поспіль – безроздільного домінування військових правителів, які вважали державу своєю законною здобиччю¹⁰]. У цьому широкому сенсі вибори 1992 р. можна і треба розглядати як важливе, символічно насичене, хоча й не остаточне завершення того тривалого, виснажливого й жертвовного процесу, який починався з перших антиавторитарних мобілізацій на початку 1980-х років, пройшов через трагедію Кванджу, через довгі роки підпільного й напівлегального спротиву, через конституційну реформу, вуличні протести й електоральні випробування.

Разом узяті, вибори 1987 і 1992 років демонструють всю складну, суперечливу й принципово нелінійну логіку демократичного переходу як такого: від масового вуличного тиску й прямої конфронтації з режимом — до конституційної реформи й нових формальних правил, від неї — до поступової, болісної й нерівномірної цивілізації політичної конкуренції та зміцнення тих інституційних норм і процедур, без яких демократія залишається лише красивим словом [13]. Саме тому обидва виборчі цикли мають розглядатися не як другорядний, технічний або навіть прикрий епілог героїчних демократичних рухів, а як одна з найважливіших і найпоказовіших арен, на яких у підсумку вирішувалася реальна, практична й незворотна доля корейської демократії — не в романтиці вуличного протесту, а в повсякденній і прозаїчній, але безмежно важливій роботі виборчих процедур, інституційних компромісів і громадянської відповідальності.

РОЗДІЛ 4

НАСЛІДКИ ТА ЗНАЧЕННЯ ДЕМОКРАТИЧНИХ РУХІВ 1980-х РОКІВ

Конституційна реформа 1987 р. стала безпосереднім інституційним підсумком демократичних рухів. Якщо Червнєве повстання продемонструвало силу громадянської мобілізації, то реформа закріпила у правовій формі нові засади політичного порядку. Саме через неї суспільний протест був переведений із вулиці в структуру державних інститутів [8].

Ключовим здобутком реформи стало запровадження прямих президентських виборів. Це означало зміну самого принципу легітимації влади: тепер глава держави мав отримувати мандат не через контрольовані механізми відтворення режиму, а через електоральну процедуру. Така зміна не ліквідувала всіх авторитарних спадків, але закладала нові правила політичної конкуренції [10]. Не менш важливим було розширення громадянських прав і свобод. У новому конституційному форматі більшу вагу отримували свобода слова, політичної участі, зібрань та громадянських гарантій. Хоча практична реалізація цих принципів ви магала часу, сама їхня конституційна фіксація була важливим кроком у відмові від логіки надзвичайного стану, яка домінувала в попередні роки [11].

Реформа також показала межі й компроміси демократичного переходу. Вона була результатом тиску «знизу», але формально оформлювалася через переговори й рішення, в яких брали участь представники старого режиму. Саме тому корейський перехід не можна трактувати як повний розрив із минулим: значна частина авторитарної інституційної спадщини зберігалася ще тривалий час.

Утім значення реформи полягає саме в тому, що вона відкрила простір для подальших змін. Від 1987 р. політична боротьба в Південній Кореї вже не могла функціонувати виключно за старими правилами. Конституційна

реформа стала точкою, після якої громадяни здобули легітимне право вимагати подальшого поглиблення демократії [11].

Окрім конституційної реформи важливим аспектом було існування Шостої республіки. Саме вона стала політичною формою нового етапу в історії Південної Кореї. Вона не означала повного і миттєвого розриву з попереднім періодом, однак зафіксувала принципово нову логіку політичного розвитку. Відтепер влада мала діяти в умовах електоральної конкуренції, активнішого громадянського контролю та значно ширшого простору публічної критики [8].

Перші роки Шостої республіки були суперечливими. З одного боку, перемога Но Те У на виборах 1987 р. свідчила про збереження впливу правлячого табору та неповноту розриву з авторитарним минулим. З іншого боку, сама структура політичного процесу вже змінилася: громадяни отримали інструменти участі, опозиція зберігала публічну присутність, а влада більше не могла повертатися до старих форм безконтрольного насильства без високих політичних витрат [8].

Шоста республіка була також простором інституціоналізації суспільної енергії, накопиченої в 1980-х роках. Громадські організації, студентські мережі, профспілки, правозахисні об'єднання та незалежні медіа отримали можливість діяти в ширшому полі легальної політики. Саме це забезпечило тяглість демократичного руху вже після завершення гострої фази вуличного протистояння [15].

Спадщина демократичного руху проявлялася і в зміні політичної культури. Для значної частини корейського суспільства демократія відтепер означала не лише процедуру виборів, а й постійну здатність громадян контролювати владу, ставити питання про відповідальність держави та критично переосмислювати минуле. У цьому сенсі Шоста республіка спиралася не тільки на конституційні норми, а й на сформовану в 1980-х роках громадянську свідомість [7;15].

Ширший аналіз Шостої республіки показує, що спадщина руху не була одно вимірною. Вона включала і правовий вимір, і соціальний, і пам'яттєвий. Саме ця багатовимірність дозволяє говорити про демократизацію Південної Кореї не як про одноразовий перехід, а як про тривалий процес, у якому результати 1987 р. неодноразово поглиблювалися та переосмислювалися .

Конституційна реформа 1987 р. відкрила шлях до прямих президентських виборів, розширення громадянських прав і поступового демонтажу механізмів військово-авторитарного домінування. Цей крок мав не лише процедурне, а й принципове значення, адже змінював сам механізм легітимації влади: джерело політичного мандата дедалі більш пов'язувалося з волевиявленням громадян, а не з адміністративним контролем і силовим ресурсом [23; 11].

Не менш важливим було те, що демократичний прорив 1987 р. не призвів до миттєвого зникнення старих еліт, але радикально змінив правила політичної боротьби[19]. Навіть за збереження впливу частини колишнього правлячого табору сама політична система вже мусила функціонувати в умовах виборчої конкуренції, суспільного контролю та ширшого простору для опозиції .

Таким чином, політичні наслідки демократичних рухів полягали не лише в заміні окремих процедур, а й у зміні природи корейської держави. Від кінця 1980-х років дедалі очевидніше утверджувався принцип, за яким влада має бути підзвітною громадянам, а політичний конфлікт повинен розв'язуватися в межах конституційних інститутів.

Соціальні та культурні наслідки демократизації виявилися не менш вагомими, ніж політичні. Після 1987 р. південнокорейське суспільство отримало досвід самоорганізації, колективної солідарності та публічного тиску на владу, який уже неможливо було скасувати. Саме цей досвід став основою для подальшого розвитку громадських організацій, правозахисних ініціатив, незалежних медіа й профспілок [6].

Важливою складовою змін стало піднесення робітничого руху. Масові страйки другої половини 1987 р. показали, що демократичний прорив відкрив новий простір не лише для політичних свобод, а й для боротьби за соціальні права, гідні умови праці та незалежне представництво трудових інтересів [14]. Суттєвим наслідком стала і трансформація культури пам'яті. Події в Кванджу поступово були визнані важливою частиною національної історії боротьби за свободу, а меморіалізація жертв репресій стала одним із механізмів морального завершення епохи військового авторитаризму. У такий спосіб демократія в Південній Кореї набула не лише правового, а й глибокого символічного виміру [15].

Історичне значення корейського досвіду демократизації полягає в тому, що він переконливо показав: модернізація не потребує вічного авторитарного нагляду. Навпаки, модерне суспільство рано чи пізно починає вимагати політичної участі, правового порядку та поваги до людської гідності. У цьому сенсі Південна Корея стала одним із найважливіших прикладів успішного переходу від авторитаризму до демократії в другій половині XX ст. [2; 4; 5; 8].

Корейський випадок має значення і для порівняльної історії, оскільки демонструє взаємодію кількох чинників: структурних соціально-економічних змін, моральної делегітимації режиму, громадянської мобілізації та інституційного компромісу. Така комбінація робить досвід Південної Кореї особливо цінним для аналізу інших випадків демократизації в Азії та поза її межами [6; 9].

Отже, демократичні рухи 1980-х років слід розглядати не як окремий цикл протестів, а як фундаментальний перелом у розвитку сучасної корейської держави й суспільства. Саме вони заклали підвалини тієї політичної культури, в якій громадянська участь, права людини та конституційна легітимність посідають центральне місце.

Ще одним важливим елементом для розуміння важливості демократичних рухів у Південній Кореї є міжнародний контекст. В даній

ситуації він не був головною причиною демократичних рухів у Південній Кореї, однак він істотно впливав на умови, в яких ці рухи розгорталися. Республіка Корея залишалася важливим союзником США в Східній Азії, що означало постійну взаємодію внутрішньої політики з питаннями безпеки, регіонального балансу та глобальної риторики антикомунізму[11]. Упродовж тривалого часу саме міркування безпеки дозволяли владі обґрунтовувати жорсткий контроль над суспільством. Водночас у 1980-х роках міжнародна мова прав людини та демократичної легітимності ставала дедалі впливовішою, а це поступово звужувало простір для безкарного насильства [19].

Південна Корея перебувала в умовах постійного протистояння з КНДР, і цей чинник не можна недооцінювати. Для правлячого табору риторика національної безпеки слугувала не лише елементом зовнішньої політики, а й інструментом внутрішньої мобілізації. Кожна вимога лібералізації могла бути подана як загроза стабільності. Однак до середини 1980-х років дедалі більша частина суспільства вже не сприймала такий аргумент як достатній. Це означало, що міжнародно-безпековий дискурс втрачав здатність повністю нейтралізувати внутрішній запит на свободу [18].

Суттєвий вплив мав і союзницький вимір відносин зі США. Американська політика щодо Південної Кореї залишалася суперечливою: з одного боку, Вашингтон був зацікавлений у стабільності антикомуністичного союзника, а з іншого — не міг повністю ігнорувати питання прав людини та міжнародної репутації. Саме ця суперечливість робила зовнішнє середовище неоднозначним, але водночас створювала для корейських активістів простір апеляції до міжнародних демократичних норм [8; 19].

Додаткового значення набув іміджевий чинник напередодні Сеульської Олімпіади 1988 р. Південнокорейське керівництво прагнуло показати країну сучасною, успішною й політично стабільною державою. За таких обставин масштабні репресії ставали для режиму не лише внутрішнім, а й зовнішньополітичним ризиком.

Отже, міжнародна видимість країни підвищувала ціну силового сценарію [2; 8; 19]. Корейські активісти дедалі частіше використовували мову, зрозумілу міжнародній аудиторії: мову прав людини, громадянських свобод, боротьби проти тортур і права народу на вибори. Це не означало зовнішнього нав'язування демократизації, але робило внутрішній рух більш чутним за кордоном і посилювало символічний тиск на владу [7;15]. У ширшому порівняльному плані корейська демократизація відбувалася в контексті «третьої хвилі» демократизації. Сам факт того, що авторитарні режими в різних частинах світу могли втрачати монополію під тиском суспільства, надавав корейському випадку додаткової історичної перспективи. Це зміцнювало уявлення про те, що демократичні зміни є не утопією, а реальною політичною можливістю [8].

Отже, міжнародний контекст слід розуміти як важливе середовище, яке не створило корейський демократичний рух, але вплинуло на баланс ризиків, символічну вагу протесту та ціну репресій. Саме внутрішня мобілізація залишалася визначальною, однак зовнішні обставини допомогли зробити її політично ефективнішою [2; 19].

Політика пам'яті в сучасній Південній Кореї є одним із найважливіших наслідків демократичних рухів, адже без осмислення насильства минулого сама демократизація лишалася б неповною. Після переходу до демократії події 1980-х років дедалі більше почали розглядатися не як незручний епізод внутрішньої нестабільності, а як центральна сторінка національної історії боротьби за свободу [15; 18].

Особливе місце в цій політиці посів Кванджу. Визнання жертв, створення меморіалів, проведення офіційних церемоній та включення теми до публічного історичного дискурсу означали фундаментальну зміну: держава, яка колись замовчувала або виправдовувала насильство, була змушена поступово визнати його злочинний характер.

Політика пам'яті мала і виховний вимір. Через музеї, меморіальні комплекси, академічні конференції, публікацію свідчень та шкільні наративи демократичний рух інтегрувався до колективної ідентичності нації. Це було особливо важливо для поколінь, які не були безпосередніми учасниками подій 1980-х років, але формували свої уявлення про демократію вже в пост-авторитарному суспільстві [12; 18].

Разом із тим політика пам'яті залишалася полем боротьби інтерпретацій. Різні політичні сили по-різному наголошували на значенні окремих подій, на відповідальності старих еліт та на способах представлення минулого в публічному просторі. Проте саме існування таких дискусій свідчило про глибину демократизації, оскільки суспільство отримало право відкрито сперечатися про власну історію [21].

Культура пам'яті мала ще одну важливу функцію: вона підтримувала відчуття тягlosti між минулими жертвами та сучасними громадянськими свободами. Демократія починала сприйматися не як безкоштовно отриманий інституційний по рядок, а як результат жертв і солідарної боротьби. Це зміцнювало суспільну повагу до громадянської участі й нагадувало, що свобода потребує постійного захисту [15].

Переосмислення минулого також сприяло новому погляду на державу. Якщо раніше її могли сприймати передусім як інструмент модернізації й дисципліни, то після демократичних зрушень дедалі очевидніше ставало, що держава має бути підзвітною громадянам і обмеженою правом [28]. У цьому сенсі політика пам'яті була не лише питанням історичної справедливості, а й елементом сучасної політичної культури .

Довготривалий вплив демократичних рухів 1980-х років проявляється в сучасній Південній Кореї на рівні інститутів, політичної культури та громадянської активності. Демократичний прорив не завершив усіх суперечностей, однак створив нові рамки, в межах яких ці суперечності тепер розв'язуються. Відтоді політична конкуренція, свобода публічного висловлення

та право на громадянську мобілізацію стали невід'ємними елементами суспільного життя [10; 15].

Одним із найпомітніших наслідків є стійкість громадянського суспільства. У сучасній Кореї масові мирні виступи, громадські кампанії, правозахисна активність та суспільний контроль над владою мають глибоке історичне коріння саме в демо-кратичних рухах 1980-х років. Це означає, що події минулого сформували не лише політичні інститути, а й звичку суспільства брати участь у політиці поза межами формального голосування [35].

Посттрансформації були пов'язані і з поступовим переоформленням партійної системи, зростанням ваги виборчих кампаній, зміцненням ролі медіа та розвитком нових форм громадського контролю. Хоча в перші роки після переходу старі еліти все ще зберігали значний вплив, політичний процес уже не міг функціонувати за логікою закритого військово-бюрократичного керування [8].

Вплив рухів 1980-х років простежується і в тому, як сучасна Південна Корея розуміє власну демократичну легітимність. Демократія в корейському контексті спирається не тільки на конституційні процедури, а й на громадянську пам'ять про те, що влада має бути обмежена суспільною волею. Це робить корейську політичну культуру особливо чутливою до корупції, зловживань і спроб надмірної концентрації влади.

Довготривалий вплив виявляється також у символічному статусі студентства, робітників, релігійних організацій і правозахисників. В історичній пам'яті вони по сідають місце не маргінальних груп, а ключових творців сучасної демократії. Це змінює сам спосіб бачення національної історії: поряд із державними діячами та економічними реформаторами в центрі опиняються громадяни, які діяли колективно й домоглися системних змін [14; 15].

Крім того, демократичні рухи 1980-х років вплинули на відносини між економічним розвитком і політикою. Сучасна Південна Корея сприймає демократію не як перешкоду модернізації, а як одну з її необхідних умов. Такий

світогляд не виник автоматично; він був здобутий через болісний досвід конфлікту між авторитарною ефективністю та громадянською свободою .

Важливим є і те, що після 1987 р. демократичний процес не зупинився на конституційній реформі. Наступні десятиліття принесли подальше розширення політичної участі, суспільні дебати про відповідальність колишніх правителів, боротьбу з корупцією та поглиблення громадянського контролю. Саме це дозволяє говорити не просто про одноразовий перехід, а про тривалу демократичну трансформацію [28; 15].

У підсумку можна стверджувати, що демократичні рухи 1980-х років не завершилися у 1987 р. як замкнений епізод. Вони продовжують жити в сучасних інститутах, нормах, громадянських практиках і колективній пам'яті Південної Кореї. Їхній довготривалий вплив полягає саме в тому, що вони перетворили демократію з тимчасової вимоги протесту на звичну й фундаментальну основу політичного життя.

ВИСНОВКИ

Проведене дослідження дає підстави стверджувати, що демократичні рухи 1980-х років у Південній Кореї були наслідком взаємодії кількох довготривалих процесів. Йдеться про кризу військово-авторитарної моделі, соціальні наслідки стрімкої модернізації, формування нових міських та освічених груп, розвиток громадянського суспільства, а також поширення моральної й політичної критики державного насильства. Саме поєднання цих процесів створило історичну ситуацію, в якій демократизація стала можливою та необхідною.

У роботі встановлено, що політичні передумови демократичного руху були пов'язані з деградацією легітимності режиму наприкінці 1970-х років, кризою післясмерті Пак Чон Хі та спробою Чон Ду Хвана законсервувати військово-авторитарне правління. Події в Кванджу 1980 р. стали переломним моментом, оскільки вони остаточно продемонстрували суспільству насильницьку сутність режиму. Саме Кванджу перетворився на моральне ядро подальшого антиавторитарного спротиву.

Доведено, що соціально-економічна модернізація створила нову соціальну базу демократичного руху. Індустріалізація, урбанізація, поширення освіти та формування середнього класу не лише змінили структуру суспільства, а й породили нові очікування щодо політичної участі, свободи слова та правової держави. Особливо важливими були студентський і робітничий рухи: перший формував ідейний і моральний авангард протесту, другий надавав йому ширшого соціального змісту та загальносуспільного масштабу.

Окремий висновок стосується ролі Кванджу. Аналіз показав, що події травня 1980 р. мали не лише політичне, а й глибоке символічне значення. Вони стали моментом, коли питання демократії в Південній Кореї почало пов'язуватися не тільки з інституційними реформами, а й з історичною правдою, гідністю жертв і моральною відповідальністю держави. Саме тому

пам'ять про Кванджу відігравала мобілізаційну роль упродовж усього десятиліття.

У ході дослідження підтверджено, що Червнєве повстання 1987 р. стало кульмінацією довгого процесу визрівання демократичного руху. Його успіх забезпечили не лише ситуативні каталізatori, пов'язані зі смертю студентів і кризою спадкоємності влади, а й уже наявні мережі солідарності між студентами, робітниками, правозахисниками, релігійними діячами, журналістами та політичною опозицією. Масовість і широта учасників перетворили червнєві події на загальнонаціональний рух, перед яким режим був змушений відступити.

Важливим висновком є і те, що демократичний рух розгортався не лише в соціальному чи інституційному, а й у регіональному та інформаційному вимірах. Роль Чолли та Йоннаму, особливе місце Кванджу, боротьба за медіа, подолання цензури та формування альтернативної публічної сфери показують, що корейська демократизація була процесом одночасної трансформації територіальної, символічної й комунікативної структури політики.

Окремого значення набуває аналіз виборів 1987 і 1992 років. Він показує, що демократичний перехід не завершився на вулиці або в конституційному тексті, а продовжився у сфері виборчої конкуренції, партійного будівництва та цивілізації політичної боротьби. Саме через ці вибори новий порядок поступово інституціоналізувався, а Шоста республіка набула реального змісту.

Не менш важливими були й соціальні наслідки переходу. «Велика робітнича хвиля» 1987 р. довела, що демократизація не може бути зведена лише до електоральних механізмів. Вона відкривала простір для нових форм соціальної боротьби, профспілкової самоорганізації та перегляду відносин між працею, державою й капіталом.

У порівняльному вимірі корейський випадок має особливу вагу. На відміну від деяких країн, де демократичний перехід був переважно елітною угодою, у Південній Кореї він спирався на потужний суспільний тиск знизу.

Водночас, на відміну від революційних сценаріїв повного руйнування старого режиму, корейська демократизація включала значний елемент інституційного компромісу. Саме поєднання масової мобілізації й інституційної трансформації робить цей випадок надзвичайно важливим для порівняльної транзитології.

Отже, південнокорейський досвід свідчить, що демократія не виникає автоматично як побічний продукт економічного зростання, але й не є виключно результатом елітних переговорів. Вона формується через взаємодію соціальних змін, громадянської мобілізації, моральної пам'яті, регіональних ідентичностей, публічної комунікації, політичної сміливості та інституційного тиску. Саме тому історія демократичних рухів 1980-х років у Південній Кореї залишається одним із найважливіших прикладів успішної демократизації в новітній світовій історії.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Britannica. Gwangju Uprising. Encyclopaedia Britannica. URL: <https://www.britannica.com/event/Gwangju-Uprising>
2. Britannica. History of South Korea. Encyclopaedia Britannica. URL: <https://www.britannica.com/place/South-Korea/History>
3. Britannica. South Korea: Economic and Social Developments. Encyclopaedia Britannica. URL: <https://www.britannica.com/place/South-Korea/Economy>
4. Choi H., Kim J. South Korea's Democracy Movements, 1980–1987: Political Structure, Political Opportunities, and Framing. *Inter-Asia Cultural Studies*. 2012. Vol. 13, No. 1. P. 55–68.
5. Choi J.-W. The Formation of an Absolute Community: The May 18th Uprising in Gwangju. *Contentious Kwangju* / eds. G.-W. Shin, K. M. Hwang. Lanham, Maryland: Rowman & Littlefield, 2003. P. 9–35.
6. Choi Jang-jip. *Democracy in Korea*. Seoul: Humanitas, 2002. 344 p. (최장집. 한국의 민주주의. 서울: 후마니타스, 2002. 344 p.)
7. Constitution of the Republic of Korea, 1987. URL: https://www.constituteproject.org/constitution/Republic_of_Korea_1987
8. Cumings B. *Korea's Place in the Sun: A Modern History*. New York: W. W. Norton & Company, 1997. 527 p.
9. Cumings B. The Legacy of Japanese Colonialism in Korea. *Korea Old and New: A History* / Eckert C. et al. Seoul: Ilchokak, 1990. P. 1–18.
10. Eckert C., Lee K., Lew Y., Robinson M., Wagner E. *Korea Old and New: A History*. Seoul: Ilchokak, 1990. 452 p.

11. Han K. *Human Acts*. London: Portobello Books, 2016. 224 p.
12. Hart-Landsberg M. *The Rush to Development: Economic Change and Political Struggle in South Korea*. New York: Monthly Review Press, 1993. 352 p.
13. Hwang S.-i., Chun Y.-h., Lee J.-e. *The Gwangju Uprising: An Uprising for Democracy in South Korea*. Trans. by Slin Chong. London: Verso, 2022. 304 p.
14. Kim S. *Civil Society in Korea's Democratization*. *Korea's Democratization* / ed. S. S. Kim. Cambridge: Cambridge University Press, 2003. P. 92–120.
15. Kim S. S. (ed.). *Korea's Democratization*. Cambridge: Cambridge University Press, 2003. 298 p.
16. Kim S. S. *Korea's Democratization in Global-Local Nexus*. *Korea's Democratization* / ed. S. S. Kim. Cambridge: Cambridge University Press, 2003. P. 1–28.
17. Kim S. S. *Preface*. *Korea's Democratization* / ed. S. S. Kim. Cambridge: Cambridge University Press, 2003. P. ix–xii.
18. Kim S. *The Politics of Democratization in Korea: The Role of Civil Society*. Pittsburgh: University of Pittsburgh Press, 2000. 312 p.
19. Koo H. *Korean Workers: The Culture and Politics of Class Formation*. Ithaca, New York: Cornell University Press, 2001. 228 p.
20. Koo H. *State, Capital, and Contested Labor Control in South Korea*. *Studies on Labor and Industrial Transformation in Contemporary Korea*. Ithaca, New York, 2002. 244 p.
21. Korea Democracy Foundation. *Materials on the Korean Democracy Movement*. Seoul: Korea Democracy Foundation. URL: <https://www.kdemo.or.kr/eng>

22. Korea.net. Gwangju Marks Anniversary of Democracy Movement. Official Website of the Republic of Korea. URL: <https://www.korea.net/NewsFocus/Culture/view?articleId=101565>
23. Korea.net. President's Speech at the May 18th Democratization Movement Memorial. Official Website of the Republic of Korea. URL: <https://www.korea.net>
24. Korean Social Science Data Archive (KOSSDA). Letters Related to the May 18th Gwangju Democratization Movement, 1980–1982 [Dataset]. URL: <https://kossda.snu.ac.kr>
25. Korean Social Science Data Archive (KOSSDA). Notes on the May 18th Gwangju Democratization Movement, 1980–1981 [Dataset]. URL: <https://kossda.snu.ac.kr>
26. Korean Social Science Data Archive (KOSSDA). Situational Records of the May 18th Gwangju Democratization Movement, 1980 [Dataset]. URL: <https://kossda.snu.ac.kr>
27. Lee Jae-oh. History of the Korean Student Movement after Liberation. Seoul: Hyeongseongsa, 1984. 412 p. (이재오. 해방 후 한국학생운동사. 서울: 형성사, 1984. 412 p.)
28. Lee N. The Making of Minjung: Democracy and the Politics of Representation in South Korea. Ithaca, New York: Cornell University Press, 2007. 296 p.
29. Library of Congress. South Korea: A Country Study. Washington, D.C.: Federal Research Division, Library of Congress, 1992. 438 p.
30. May 18th Memorial Foundation. Materials on the May 18th Gwangju Democratization Movement. Gwangju: May 18th Memorial Foundation. URL: <https://www.518.org/eng>

31. Metropolitan City of Gwangju. May 18 — Democratic Uprising. Official English-language Materials of the City of Gwangju. URL: <https://www.gwangju.go.kr/eng>
32. National Archives of Korea. Documents on Democratization and the Sixth Republic. Seoul: National Archives of Korea. URL: <https://www.archives.go.kr/eng>
33. Paik N.-C. Democracy and Peace in Korea Twenty Years after June 1987: Where Are We Now and Where Do We Go from Here? The Asia-Pacific Journal. 2007. Vol. 5, Issue 6. URL: <https://apjff.org/-Paik-Nak-chung/2427/article.html>
34. Savada A. M., Shaw W. (eds.). South Korea: A Country Study. Washington, D.C.: Library of Congress, Federal Research Division, 1990. 396 p.
35. Shin D. C. Mass Politics and Culture in Democratizing Korea. Cambridge: Cambridge University Press, 1999. 342 p.
36. Shin D. C., Chu Y.-h., Wells J. F. (eds.). Citizens, Democracy, and Markets around the Pacific Rim. Oxford: Oxford University Press, 2007. 312 p.
37. Shin G.-W. Contentious Politics and Democratization in South Korea. Pittsburgh: University of Pittsburgh Press, 1999. 276 p.
38. Shin G.-W., Chang P. Y. Protest Politics in South Korea. Studies on Social Movements and Democratization in Contemporary Korea. Seoul, 2004. 318 p.
39. Shin G.-W., Hwang K. M. (eds.). Contentious Kwangju: The May 18th Uprising in Korea's Past and Present. Lanham, Maryland: Rowman & Littlefield Publishers, 2003. 224 p.

40. Underwood J. W. The View of an American Missionary. Contentious Kwangju / eds. G.-W. Shin, K. M. Hwang. Lanham, Maryland: Rowman & Littlefield, 2003. P. 57–72.
41. Wells K. M. (ed.). South Korea's Minjung Movement: The Culture and Politics of Dissidence. Honolulu: University of Hawaii Press, 1995. 256 p.
42. 한국민주주의연구소. 6 월 민주항쟁. 서울: 민주화운동기념사업회, 2007. 510 p. (Institute for Korean Democracy. The June Democratic Uprising. Seoul: Korea Democracy Foundation, 2007. 510 p.)